

Enne luuletust

Tõnis Vilu. Enne lapsi. Väike-Maarja: Häamaa, 2025. 92 lk.

*Я скажу тебе с последней
Прямотой:
Все лишь бредни – шерри-бренди, –
Ангел мой.
Ossip Mandelštam¹*

Tõnis Vilu suurus ja tähendus eesti kirjandusväljal ei vaja ammugi enam tõestamist. Viimastel aastatel on Vilu loomingu retseptsioonis välja kujunenud kindel laad: tema tekstid mõjuvad kriitikule nii tugevalt, et too peab arvustust alustama oma analüütiliste vahendite ebapiisavuse tunnistamisega. Selle traditsiooni algataja on Aare Pilv, kes võtab oma lugemiskogemuse kokku eneseirooniliselt: „Järjekordne läbikukkumine analüütikuna, see raamat lihtsalt tegi minuga, mis tahtis [---].”² Seejuures läbivad Pilve arvustust täpsed tähelepanekud selle kohta, kuidas luule sünnib kõnelemisviisist, selle toonist, sellest, kuidas Vilu laused on ehitatud ja kuidas need üksteisele järgnevad. Kirjanduskriitiku „abituse” tunnistamisest on saanud niisiis tähelepaneliku analüüsi lähtepunkt.

Vilu luulet kannavadki korduvad üksikasjad ja jõujooned, mis hargnevad eri tekstidesse või hoopis koonduvad ühte

punkti. Seda näitas ka Heli Alliku välja-paistev arvustus kogule „Vana hing”.³ Allik lähtub tõdemusest, et valmis seletused ei tööta: teemad, motiivid, läbielamised ja isegi olemise põhiküsimused ei tee Vilu puhul peaaegu midagi ühemõtteliselt selgeks. Ent Alliku nõutusest saab kiiresti analüütiline käik. Ta näitab, et Vilu teostes on selle kõrval, mida öeldakse, tähtis ka see, kuidas autor täidab oma tekstid erilaadse materjaliga – kuupäevade, fotode, argiste üksikasjade ja võõra kõne katketega –, ning sunnib selle kaudu lugejat liikuma tähenduseseni, mis peitub teksti sügavuses. Alliku käsitluses on Vilu oluline autorina, kes muudab luule lugemise režiimi: tema teksti tuleb lugeda asjade, kehaliste reaktsioonide, mälu ja võõra kõne seoste süsteemina.

Senises retseptsioonis ongi täheldatud, et Vilu mõjujõud on seotud eeskätt tekstide ülesehituse, mitte teemadega. Selles mõttes on kõnekas Vilja Kiisleri arvustus kogule „Enne lapsi”. Kiisler kordab seal sama kriitilist žesti: „Kui isegi Pilv ei tea, kuidas on Vilu tekstid tehtud, siis mina ei peagi seda teadma. Aga ma tean, kuidas need mõjuvad.”⁴ Nõnda ta justkui vabastab end poeetiliste võtete analüüsimisest. Kui Pilve puhul saatsid analüütilise abituse tunnistamist väga täpsed tähelepanekud Vilu luule kohta, siis Kiisleri tekstis muutub see afektiivse lugemiskogemuse retoorikaks. Ta tabab luulekogu „Enne lapsi” mõju intensiivsust, kuid kirjeldab vähe, millistest poeetilisest lahendustest see mõju tuleneb, aga sellest üksi ei piisa.

¹ Minu tõlge: „Ma ütlen sulle viimse / otsekoheusega: / kõik on vaid jamps – šerri-brändi, – / mu ingel”.

² A. Pilv, Tänu kiri. – Vikerraadio 2022, nr 7–8, lk 164. Täna siinkohal Rahel Ariel Kauri ja Aare Pilve, kelle sisulised ja keelelised märkused aitasid mul käesolevat arvustust märgatavalt parandada.

³ H. Allik, Tõnis Vilu tähendus. – Looming 2024, nr 8, lk 1135–1140.

⁴ V. Kiisler, Miks hinged katki lähevad. – Sirp 19. IX 2025, lk 25.

Arvustatava kogu poeetiliste võtete kirjeldamise katseid on ometi tehtud. Emilia Kõiv on esile tõstnud vormeli „lihtsus on äärmus” (lk 36).⁵ Lihtsuse taga ei ole Vilul säästlik kõne ega naiivne vaateviis; vastupidi, see äärmuslik väljendusvorm tekib seal, kus keerukad diskursusetüübid ei suuda enam oma ülesannet täita. Nii viidatud luuletuses kui ka kogus tervikuna seostub lihtsus just poeetilise kõne piiriseisundiga.

Hea tähelepaneku „Enne lapsi” poeetiliste võtete kohta on teinud Mihhail Boitsov: Vilu luulekogu moodustab eri hääle, mälestuste, kõnekatkete ja üksteisega pisut haakuvate hoiakute universumi.⁶ Lugejale ei ole alati selge, kes tekstis parajasti räägib. Boitsov asetab selle teisesuse filosoofia raamistikku – kas see on Vilu puhul vajalik, on iseasi, kuid tähelepanek on väga oluline. Sellest kasvavad välja põhiküsimused: kuidas leiab luuletuses ilmuv fraas endale lausuja? Mis juhtub luuletusega siis, kui võõras kõne ei ole grammatiliselt luulemina kõnest lõpuni eraldatud? Kuidas lakkab võõras sõna olemast tsitaat ja põimub luuletusse?

Seda, et poeetilise kõne lihtsus ei tähenda veel semantilist lihtsust, näitavad hästi siinse arvustuse motoks valitud Ossip Mandelštami read. Mandelštami sõnaühend „viimne otsekoheus” (vn *последняя прямота*) on kummaline: viimne niivõrd ei võimenda otsekoheust, kuivõrd nihutab selle peaaegu surmaeelse pinge poole, nagu tähendakski see viimset pingutust, viimset kõnelemisvõimlust, viimset ülestunnistust. Lugeja ootab olulist sõnumit, kuid selle asemel kõlab: „Kõik on vaid jams”. See fraas tühistab öeldu tähtsuse. Seejärel tuleb õrn pöördumine „mu ingel”, mis aga ei seleta midagi.

Nii on Mandelštami „viimne otsekoheus” keerukas konstruktsioon, kus tähtsus ja selle paroodia, ülestunnistus ja sõnamäng, õrnus ja madalus, väljaõeldu ja ütleмата jäetu korraga toetavad ja tühistavad üksteist.⁷

Just see mudel esineb Vilu luuleski. Seal ei ole Mandelštamile omast riimilist laulvust, kuid tüpoloogiline sarnasus on olemas: väljakuulutatud lihtsus on poeetiliselt konstrueeritud. Kui Vilu kasutab luuletuses lihtsaid fraase, ei ole need tavalised nendingud. Fraasid pääsevad mõjule alles pärast kõneleja hääle vahetumist või võõra sõna esiletulekut, süntaktilist tõrget, eri kõneregistrite kokkupõrget, argise või kehalise detaili ootamatut nimetamist. Nende võtete seost püsiva tähenduspingega aitab selgitada Aleksandr Žolkovski ja Juri Štšeglovi väljenduslikkuse poeetika (vn *поэтика выразительности*; ingl *poetics of expressiveness*).⁸

Väljenduslikkuse poeetika keskmes on semantiliste invariantide mõiste: sügavad ja läbivad teemad, mis kujundavad autori luulemaailma ning leiavad tekstides eri väljendusi. Semantiline invariant ei lange kokku üksiku luuletuse temaatika, idee ega sõnumiga. See võib avalduda kujundites, motiivides, kompositsioonis, sõnavaras, grammatikas ja isegi teksti pragmaatikas – peaaegu kõiges, millest luuletus koos-

⁷ Vt lähemalt П. Успенский, Общечный Мандельштам. Этюды о языке и семантике стихотворения „Я скажу тебе с последней...” – Русский модернизм и его наследие: коллективная монография в честь 70-летия Н. А. Богомолова. Ред. А. Ю. Сергеева-Клятис, М. Ю. Эдельштейн. Москва: Новое литературное обозрение, 2021, lk 572–575, 588.

⁸ Vt A. Zholkovsky, Themes and Texts: Toward a Poetics of Expressiveness. Ithaca–London: Cornell University Press, 1984; А. Жолковский, Ю. Щеглов, Работы по поэтике выразительности: Инварианты–тема–приемы–текст. Москва: Прогресс, 1996.

⁵ E. Kõiv, Äärmuslane Tõnis Vilu. – Looming 2026, nr 3, lk 410.

⁶ M. Boitsov, See lõpeb Temaga. – Värsked Rõhk 2026, nr 101, lk 117–121.

neb. Seetõttu keskendub väljenduslikkuse poeetika sellele, kuidas n-ö tüviteema realiseerub teksti eri tasanditel.

Selline lähenemine sobib Vilu luule lugemiseks hästi. Ta kirjutab küll ikka ja jälle mõnest äratuntavast teemast, nagu lapsed, vanemad ja vanemlus, trauma ja kiusamine, armastus ja valu, kuid olulisem on muu: kogus „Enne lapsi” kuuluvad kõik need teemad ühte poeetilisse universumisse ja alluvad samale süvaloogikale. Luulekogu invariandi võiks sõnastada nii: inimene ei sünni tühja maailma, vaid juba kahjustatud keskkonda, mis on täidetud võõraste sõnade ja asjadega, võõra valu, võõra armastuse, võõra häbi, võõra leina, võõra hirmu ja võõra ärevusega. Luule on katse muuta see keskkond elamiskõlblikuks, ehkki peaaegu kõik selles tõrgub omaks saamisele vastu.

Sellest vaatenurgast on pealkirjas „Enne lapsi” tähtis just kaassõna, mis märgib lausumispositsiooni: enne väljakujunenud luulemina, enne valmis poeetilist keelt, enne luuletust. Järgnevalt kirjeldan viise, kuidas Vilu leiab poeetilise vormi kahjustatud keskkonnale, mis on sõnade ja asjadega üle kuhjatud. Ühes ja samas luuletuses võib korraga kasutusel olla mitu võtet.

1. Isegi lihtne lause sünnib keele vastupanust

Kogu esimese luuletuse „jutuajamine” (lk 7) alguses vaadatakse lapse saamise küsimust argisest vaatepunktist: „on ju kitsamateski / tubades lapsi üles kasvatatud / olukord ei ole nii hull”. Seejärel aga öeldakse: „jube raske on ikkagi”. Luuletuses on see just argise arutluse esimene tõrge, mitte tundeavaldus. See tõrge aina süveneb: jutt kitsast toast ja võimalikust lapsest seostub sõjaga Ukrainas, argine ruum kaotab neutraalsuse ning vestlus väljub tava-pärase elukogemuse piiridest. Seetõttu ei

mõju „las jääb minust alles headus / mitte tehtud naer” luuletuse lõpus moraliseeriva kokkuvõttena. See lause esineb pärast seda, kui olukorda pole õnnestunud mõtestada ei argise, perekondliku ega moraalse diskursusetüübi abil. Niisiis on lihtne fraas otsekui luulemina viimne, peaaegu katkev palve.

Teine kõnekas näide on luuletus „sünnipäev iga viie aasta tagant” (lk 13–14), kus eksistentsiaalne lause „kas ma pean tekitama puuduse / et leida üles oma hing” kasvab välja söögi ja häbiga seotud lapsepõlvemälestustest. See võiks kõlada liiga otseütlevalt, kuid seda valmistab ette süntaks: küsimused „kas sa ikka sõid selle ära”, „kas sa sõid selle leivapuru ära”. Nii ilmub hing luuletusse peaaegu asjana, mis tuleb üles leida. Luuletuse keskne mõte sünnib küsimuse surve all, mis muudab söögi ja häbi olemise probleemiks.

Samamoodi toimib „pastoraal” (lk 28–29), mille pealkiri viitab kindlale žanritraditsioonile. Luuletuse alguses „äike müristab kuskil kaugel / piirde taga on ilusad lehmad / siin-seal ka mõni viss” ja tekib soov „ärgata hommikul / hoopis koos nendega”, olla niisiis harmoonilises maailmas. Kuid idüllilist maaelupilti ei kujune. Järgnev tekst takerdub suurtesse abstraktsesesse sõnadesse, mis kõlavad peaaegu loosungitena: „riigikorraldus // hiline spirituaalsus // modernistlik konstrui”. Teadvus püüab siin justkui toimuvat seletada poliitilise, vaimse või kultuuriteoreetilise keele abil, paigutada läbielamised mõnda žanri või etteantud seletusmudelisse. Selle loetelu lõpetavad sõnad „lihtsalt näod / on näod”, mis ei tähenda peaaegu midagi, kuid ometi muutub fraas keskseks, sest vastandub eespool nimetatud abstraktsetele sõnadele. Vilu pastoraalses olukorras „pole midagi vastu panna / ainult oma silmaga / neid lehmi seal näha”.

„Jõulusalm” (lk 54) algab katsega „leida kaaluda / häid sõnu üksteise jaoks” ning

liigub seejärel kummalisse stseeni, kus hobune hammustab leivanukki koos kindaga. Sõnad omandavad peaaegu füüsilise kaalu: neid võib kaaluda ja nende raskus võib oksa murda. Selle taustal ilmub hauakirjalik vormel „aeg kaob mälestus jääb”. Väljaspool luuletust kõlaks see valmis kalmistuklišeena, kuid Vilul ei ole see fraas abstraktne tarkus, sest saabub pärast kummaliste detailide rida, mis võivad niisuguse üleva vormeli jaoks tunduda liiga tühised. Ometi mitte: sõnad nagu „headus”, „hing”, „mälestus” juurduvad Vilul argipäeva, mitte ei tõuse sellest kõrgemale.

2. Võõras hää! otsib oma kõnelejat

Nagu eespool märgitud, jääb kogus „Enne lapsi” sageli ähmaseks, kellele üks või teine fraas kuulub: lapsele, täiskasvanule, vaneemale, surnule või veel sündimata inimesele, luuleminale. See on grammatiline küsimus: tähendus tekib sellest, et fraas ei leia endale kohe lausujat.

Näiteks värssidele „äkki leian midagi mis puudutab / mind väga lähedalt” (lk 61) järgneb kolmteist kursiivis rida, mis moodustavad päevikusissekande. Aga kellele see hää! kuulub? Algul näib, et kõneleb laps, kes arvab, et „issi on hull”, kuna isa on teda „juba kaks korda seljatagant / ehmatanud”. Siis ilmub teksti teine hää! „ei ei ole hull kallis laps // ahnus valelikkus pimedus / empaatiavõimetus verehimu / on ju praegugi kõhe / see papade naer”. Vormiliselt meenutab see täiskasvanu vastust lapsele, kuid kes selle vastuse annab: täiskasvanud luulemina oma lapsepõlvemälestusele? Autor leitud lapsepäevikule? Hilisem teadmine kunagisele hirmule? Selguse toomise asemel rõhutab luuletus määramatust: „päevik on nimetu ja ma ei tea / ka kellest siin räägitakse / kuupäevatu”. Just teadmatust muutub siinkohal lugeja jaoks teadmise vormiks: Vilu luules otsib hää! endale kõnelejat alles pärast seda, kui ta on kõlanud.

Eriti selgelt ilmneb see kohtades, kus võõras hää! väljendab hoolitsust. Luuletuses „ööliblikamõtete uide” (lk 89) räägitakse isast mahajäänud asjadest, kui äkki ilmub lause: „kuss-kuss nüüd / las issi kaalub natuke / millesse ta siis lõpuks usub”. See meenutab pöördumist lapse poole, kuid grammatiliselt on asi keerulisem: „issi” võib olla see, keda rahustatakse, see, kes rahustab, või see, kellest kõneldakse kolmandas isikus lapsekeeles. Lause on korraga lapselik ja täiskasvanulik: kasutatud on hellitusvormi „issi”, kuid jutuks on usuküsimus, mis on ülimalt täiskasvanulik. Nii ei kuulu see hää! ei lapsele, isale ega täiskasvanud luuleminale, vaid jääb nende vahele. Vilu näitab, et lapselik või perekondlik kõnepruuk ei kao vanusega: see püsib täiskasvanu kõnes isegi siis, kui ta püüab endale esitada eksistentsiaalseid küsimusi.

Luuletuses „kaks ema” (lk 91) kõlab alguses normatiivne vormel: „ennekõike ju ikkagi lapsed / nemad on kõige olulisemad / ja alles siis sina kallis sõber // ja mina”. Hiljem muutub järjestus ootamatult: „ennekõike ju ikkagi kummitused / ja mina // ja alles siis lapsed // kes seda kõike hommikul / nägema peavad”. Väljend „ennekõike ju ikkagi” osutab esmalt vanemlikule kohustusele, seejärel aga seostub teise kõnelejaga, kes on mõistnud, et enne lapsi on selles maailmas surnuid, ärevust, unetust, hirme ja haavatavust. Selliseid näiteid leidub kogus rohkesti. Iga luuletus muutub ruumiks, kus hää! saab endale kõnelejat otsida; see hää! on sageli võõras, perekondlik või eelmistelt põlvkondadelt pärit.

3. Jämedus kui täpsus

Selles luulekogus on rohkesti jämedust ja obstsöönset sõnavara. Oleks kerge öelda, et Vilu segab vabalt kõrget ja madalat stiili, kuid luule puhul ei seleta niisugune tähele-

panek kuigi palju. Vilu jaoks on tähtis nimetada asju õigete nimedega.

Luuletuses „sünnib 1988” (lk 8–9) kõlavad read „sitased oleme niikuinii / kui välja tuleme” eriti järsult järgnevate ridade taustal: „eesti enne lapsi / jumal enne lapsi / aga jumala eest / tehke palju lapsi”. Jämedus on siin viis ülevate sõnade paatost maandada. Sünnist kui kehalisest sündmusest ei saa rääkida ainult religioosses või riiklik-demograafilises registris. Veel selgemalt ilmneb jämeduse funktsioon luuletuses „kuidas tühistada oma ainus sõber” (lk 20–21), kus arvukad obstsöön-sed väljendid on labase sõimu asemel viis öelda välja midagi olulist, valetamata isegi iseendale. Värsid „nahhui sa käperdasid / neid tüdrukuid” ja teised samalaadsed read muudavad jämeduse täpsuse vormiks just seal, kus neutraalne sõnastus, nagu „mõistan sinu käitumise hukka”, kõlaks ebaloomulikult.

Sama täpsusetaotlus ilmneb leebe-mal kujul lehekülgedel 34–35. Kõne all on küsimus, kuidas nimetada ennast loomade suhtes: kas „emme” või „omanik”? Pealtnäha argine stseen katkeb järsult: „kuradile need sõnad / ma ei räägi ju üldse / mingis keeles / kõik see on minu / armastuse täide”. „Kuradile” katkestab kinnistunud armastussõnavara, milles ei leidu sobivat väljendit sügava kiindumuse jaoks. Kõnekeele järskus osutub kirjanduslikust õrnusest täpsemaks.

Jämeduse kui täpsuse kõige tugevam näide on luuletus lehekülgedel 78–79, kus räägitakse eaka ema eest hoolitsemisest: „ta nutab sageli // situb püksi ja potist mööda / perse on vaja puhtaks küürida // põrandalt ta voodisse tõsta / ja külje peale pöörata // toit hommikul väikesteks / tükkideks teha”. Vilu kujutab hoolitsemist abstraktse või üleva vooruse asemel kehalise tõena. Seejärel põimub madal register õrnusega veel teravamalt: „kõök haiseb kogu aeg / nagu mingi vitujuust”, ema karjub: „kuhu

s türa kadusid”, ometi kasutab pöördumist „mu ingel mu päästja tibuke”. Tavapärase stiiliarusaama järgi kuuluvad need sõnad eri registritesse. Vilul aga kirjeldavad need olukorda, kus armastus, ärritus, abitus, õrnus ja peaaegu talumatu kehalisus on lahutamatud. Kui jämedad sõnad luuletusest välja võtta, jääb alles võlts hardus; kui õrnad sõnad välja võtta, jääb ainult füsioloogiline õudus. Vilu täpsus seisneb selles, et ta oskab kontrastsed sõnad meisterlikult kokku tuua, sest poeedina teab ta: „sõnad on mind kasvatanud”.

4. Asi ja sõna hoiavad kogemust

Kogumikus „Enne lapsi” saab argisest esemest harva sümbol, mis osutaks millelegi kõrgemale või tõlgiks traumaatilist kogemust kujundite keelde. Kuid just nii hoiab see ese kogemust tugevamalt kui abstraktne väide valust, mälust või armastusest. Vilu ei naudi esemelist maailma: asjad kannavad tema luules enamasti kahjustuse, vaesuse, ohu, surma, mälu või häbi jälgi.

Luuletuses „variatsioonid” (lk 10–12) nimetatakse lambanahka, pimedat tuba, torusiili, köiejuppi. Kõik need on, nagu otse öeldakse, „kasulikud asjad”, kuid õudust ärataval moel: enesetaputeemalises luuletuses on loetletud asjad liiga konkreetsed ja alati käepärast, nii et peale elamise kõlbavad need ka elust lahkumiseks.

Luuletuses „kõige odavam sõna” (lk 44–46) ilmub esemeline keskkond peaaegu märkamatu, kuid just see annab väljaütlemisele kaalu. Alguses kõlab sõna „skiso” ebameeldiva solvanguna, ent järgnevas saab see tasapisi sisu, kui sellega hakkavad seostuma diagnoos, kellegi teise perekonnalugu, vägivald, häbi ja lõpuks teadmine, mille eest tuleb maksta: „ta isal oli päriselt skisofreenia // tegin kõrvalt mõned / psühholoogia eriala ained / hankisin korraliku raha eest / ühele sõnale

sisu". Nii saab eetiliselt odav sõna peaaegu otseses mõttes materiaalse väärtuse. Sõna ja asi muutuvad peaaegu lahutamatuks: samas luuletuses öeldakse, et „armastus empaatia / oli alati käeulatuses / nagu tüki leiba laua peal". Selline võrdlus annab abstraktsetele eetilistele mõistetele otsekui käegakatsutava mõõtme.

Juba mainitud luuletuses „ööliblikamõtete uide" jätab surnud isa endast maha „ämblikuvõrgud / ja vanad fotod". Luulemina püüab need laualt maha pühkida, kuid öösel ilmuvad need tagasi. Asjad on niisiis materialiseerunud mälestused ise, mitte mälestuste ajendid. Just seetõttu kaldub Vilu luule nii harva abstraktsusse. Valu on tema luules konkreetne, sest see on kätketud sõnadesse ja asjadesse, mida ei saa niisama lihtsalt kõrvale panna.

5. Katkestus, eitus ja kummitav mälu

Vilu fraas peatub sageli enne grammatilist lõpulejõudmist, jääb eituse külge rippuma, nihutab ajatasandit. Seetõttu toimib mälu pigem kummitusena (see sõna kordub luulekogus): tuleb tagasi, ajab süntaksi segi ning põimib omavahel lapseliku ja täiskasvanuliku, surmajärgse ja veel saabu-mata aja.

Juba mainitud enesetaputeemaline luuletus „variatsioonid" lõpeb reaga „enne kui ma ei" (lk 12). Tavapärane keelekasutus nõuaks fraasile jätku, kuid Vilu jätab eituse lõpetamata. Keel murdub enne, kui jõuab kadumise ära nimetada. Olematus ligineb käepäraste ja konkreetsete esemete kaudu ning surub lõppfraasi paljaks eituseks. Sama lõpetamatuse loogika kehtib mälu kohta. Luuletuses „ööliblikamõtete uide" saavad mälestused lasteraamatutest viisiks rääkida surmast ja üksildusest: „me lugesime raamatuid / kus hiired helistasid / kiirabisse ja vastu võtsid / sõbralikud kassid", seejärel aga küsitakse: „mis siis kui

mu süda seiskub / siin katuse all / ja mitte kedagi pole // kas hiir helistab kiirabisse / kas kass võtab vastu". Lapse fantaasia annab võimaluse sõnastada täiskasvanulik surmahirm. Järgnev loetelu „vanaema läks taevasse / kadund sõber on nüüd hobune / issi jäi pööningule" kätkeb eri viise hoida surnuid unustuse eest.

Raamatu viimane luuletus „ene mihkelsoni konverentsil" (lk 92) toob selle põhimõtte eriti esile. Juba konverentsi olukord seob ajaloo, teksti, suguluse ja hilisema mõistmise: „ettekandja hää on seestunud / ajaloost ja tekstist", kuulajate ees aga avanevad „sugulussuhted mis sulle olid / vaid küsimused". Mälu võimaldab vaadata minevikku erilisest vaatenurgast: „tagantjärele on meil inglite pilk". Viimastes ridades kerkib esile lõpu motiiv. Rida „see nimi lõpeb minuga" kõlab katsena katkestada nime edasikandumise ahel. Järgmised read jätkavad keeldumise jada: „ma ei toida kedagi jumalaga / ma ise ka teda ei söö". Seejärel aga öeldakse järsult: „mind süüakse". Edasi kandub niisiis luulemina ise, kes neelatakse alla ja saab nõnda kellegi teise olemise osaks. See, mis pidi lõppema „minuga", muudab oma kohalolu vormi.

Päranduseks saadud maja on finaalis ebakindla ja äreva siinilmas olemise jätk: „maja mille isa mulle pärandas / jääb sulle hambusse". Isa pärandist ei ole ka lihtne vabaneda, mistõttu kõlavad kogumiku viimased read „sa jäta uks alles / ma tulen varsti koju // see lõpeb minuga" ühtaegu lootusetu lõpu ja tagasituleku lubadusena. Nii moodustavad katkestus, eitus ja kummitav mälu Vilu luules ühtse koosluse. Fraas võib jääda pooleli, mälu liigub katkestuste ja tagasitulekute kaudu ning isegi lõpp jätab tagasituleku võimaluse avatuks.

Kirjeldatud poeetilised võtted koonduvad kogus „Enne lapsi" süsteemiks, milles realiseerub semantiline invariant. Vilu kogu mõjub tugevalt seetõttu, et valu ja ärevust

väljendatakse kohases poeetilises vormis. Teoses saab traumaatiline kogemus tajutavaks poeetilise keele ja teksti ülesehituse kaudu.

Tõnis Vilul on õnnestunud leida viis, kuidas rääkida luules lihtsate sõnadega, mille on ammu kompromiteerinud banaalsus, sotsiaalmeedia, väärtus-

loosungid ja kirjanduslik ilustamine. Vilu poeetiline lahendus on just „enne”, mitte järjekordne „pärast” (post-, post-post-jne). Mitte uus keerukus, vaid piiripealne lihtsus enne valmis järeltõlget, teraapilisi vormeileid ja ilusaid fraase.

MIHHAIL TRUNIN